

PRIKAZ STRUČNE RASPRAVE „PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU“, ODRŽANE U ORGANIZACIJI PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU, ZAGREB, 27.02.2008.

Prepoznajući jednu specifičnu skupinu djece u hrvatskom društvu i uviđajući specifične potrebe takve djece, pravobraniteljica za djecu je organizirala stručnu raspravu na temu prava djece čiji su roditelji u zatvoru.

Na raspravu se odazvalo oko 120 sudionika, među kojima su bili predstavnici ministarstava zdravstva i socijalne skrbi, pravosuđa, te obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, centara za socijalnu skrb, Uprave za zatvorski sustav te uprave kaznionica i zatvora, predstavnici policije, sudova, državnog odvjetništva, znanstvenih i visokoškolskih institucija, nevladinih i strukovnih udruga, ureda pučkog pravobranitelja i pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Agencije za odgoj i obrazovanje te drugi zainteresirani.

Tom prilikom predstavljen je i letak u izdanju Ureda pravobraniteljice za djecu o pravima djece koja su dospjela u sukob sa zakonom. Letak je namijenjen djeci i mladima koji su sudskom odlukom upućeni u odgojnu ustanovu, zavod ili maloljetnički zatvor, a njime se na pristupačan način objašnjavaju njihova prava i dužnosti, uz kratku informaciju o djelokrugu i nadležnostima pravobraniteljice za djecu.

Otvarajući skup i pozdravljajući nazočne sudionike, pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić je rekla kako nijedno dijete ne smije biti zaboravljeno i nijedna skupina ne smije biti marginalizirana. Stoga je važna zadaća Ureda pravobraniteljice za djecu upozoriti i na važnost zaštite djece čiji su roditelji u zatvoru te potaknuti one, koji sudjeluju u skrbi o njima ili donose odluke koje ih se tiču, na odgovarajući pristup, posebnu osjetljivost i zaštitu djece od dodatnog traumatiziranja i stigmatizacije.

U ime tajnika Ministarstva pravosuđa, mr.sc. Ivana Damjanovića, skup je pozdravila načelnica službe za tretman Središnjeg ureda uprave za zatvorski sustav Vesna Babić koja je, osvrćući se na temu stručne rasprave rekla kako zatvorenici, bez obzira na djela koja su počinili, uglavnom žele biti dobri roditelji, no kako je mnogima potrebno pružiti dodatna znanja i vještine kako bi njihove odluke i postupci bili na dobrobit djece. Stoga je održavanje i poboljšavanje veza s obitelji imperativ pripreme

zatvorenika za otpust, a vrlo često i središnji element tretmana. Maloljetna djeca mogu posjećivati roditelje u zatvoru svaki tjedan i blagdanom, kako bi što manje osjetili posljedice radi izbjivanja roditelja iz obitelji te kako bi se obitelj sačuvala do zatvorenikovog izlaska na slobodu, izvijestila je V. Babić koja je pozdravila inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu, posebno naglašavajući kako su obilasci i primjedbe pravobraniteljice dobar poticaj da se, tamo gdje je to potrebno, stanje unaprijedi i poboljša.

Uvodno izlaganje "Odrastanje djeteta čiji je roditelj u zatvoru - psihologijski pogled i europska iskustva" održala je zamjenica pravobraniteljice za djecu mr. sc. Maja Gabelica Šupljika. Istaknula je da su djeca čiji su roditelji u zatvoru izrazito ranjiva skupina, koja često ostaje zanemarena i zaboravljena od društva. Kazna koju zbog raznih nedjela izdržavaju njihovi roditelji, neizbježno pogađa i njih. Mr.sc. M. Gabelica Šupljika je u svom izlaganju obratila pozornost na određena obilježja odrastanja djece čiji su roditelji u zatvoru te dala prikaz emocionalnih reakcija djeteta tijekom cijelog procesa od uhićenja, medijskog prikaza slučaja, kroz sve stadije kaznenog postupka i konačno, odlaska roditelja na izdržavanje kazne te odsustvu roditelja iz tog razloga. Također je prikazala različite socijalne teškoće i promjene ponašanja kod djeteta te prikazala aktualna europska iskustva u tom području. Interesantno je znati kako postoje nevladine organizacije koje se bave ovom tematikom (EUROCHIPS: www.eurochips.com, KIDS VIP: www.prisonersfamilies.org.uk, Bambinisenzabarre: www.bambinisenzabarre.org). Zamjenica pravobraniteljice za djecu se osvrnula i na obilasci kaznionica i zatvora koje je u proteklih nekoliko godina realizirao ured pravobraniteljice, preporučujući promjene i nastojeći poboljšati kontakte djece s njihovim roditeljima u zatvoru.

Pravobraniteljica Mila Jelavić je u svom izlaganju prikazala normativni okvir iz područja obiteljsko pravne i socijalne zaštite koji jamči djetetu ostvarivanje tog prava. Uvodno se referirala na odredbe Konvencije o pravima djeteta i značaju termina "najbolji interes djeteta". Istaknula je da nitko ne može prisiliti dijete na kontakt s roditeljem ako ga

ono ne želi, pogotovo ako je roditelj počinio kazneno djelo na štetu djeteta. Pravobraniteljica se osvrnula na određene norme Obiteljskog zakona i Zakona o socijalnoj skrbi te praktičnim posljedicama njihove primjene. Također se zauzela za elastičniju primjenu zakonske odredbe da dijete može biti s majkom u zatvoru do navršene treće godine, pozivajući da se razmotri mogućnost produljenja tog roka za par mjeseci, ako je to u interesu djeteta. (Primjerice, ako majka izlazi iz zatvora par mjeseci nakon djetetove navršene tri godine, valja naći način da se dijete nepotrebno ne odvajaju od majke.)

Sudac vrhovnog suda Republike Hrvatske Ranko Marijan govorio je o kazneno pravnim aspektima teme, upozorivši da je dijete čiji je roditelj u zatvoru u svakom slučaju nedužna žrtva. Gospodin Marijan se ukratko osvrnuo na bitne odredbe Konvencije o pravima djeteta, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima za mladež te Obiteljskog zakona. Zaključno je istaknuo kako ustavna i zakonska jamstva, bez obzira koliko ona bila sadržajna i sveobuhvatna, ostaju tek mrtvo slovo na papiru ako sud, suci i službe socijalne skrbi nisu u mogućnosti kompetentno i neovisno provoditi zakone, posebice ako nisu u mogućnosti učinkovito zaštititi one čija su prava povrijeđena ili ugrožena. U tom smislu je istaknuo važnost educiranosti, profesionalnosti i spremnosti stručnjaka da pretoče europske standarde, ustavna načela i zakonske norme u svakodnevni život.

Prof.dr.sc. Dean Ajduković je održao izlaganje na temu najboljeg interesa djeteta čiji je roditelj u zatvoru nakon obiteljskog nasilja. Uvodno je naglasio kako emocionalni odnos djeteta prema roditelju ne prestaje počinjenjem nasilja nad djetetom i kako djetetu treba pomoći razumjeti razliku između ponašanja i osobnosti. Naglasio je također kako djetetu treba biti objašnjeno što je svrha odsutnosti roditelja iz doma, što se dešava s roditeljem u zatvoru i što će biti po roditeljevu izlasku iz zatvora. Srdžba koju dijete iskazuje prema roditelju, prema prof. Ajdukoviću, treba biti shvaćena ne samo kao srdžba jer je dijete viktimizirano, već i kao srdžba zato što roditelja nema, što je odsutan. Tu činjenicu valja imati na umu kod procjenjivanja voljnosti djeteta za kontaktom s roditeljem. Naglašena je važnost i potreba za provođenjem psihosocijalnog tretmana u zatvoru tijekom kojeg se uči kontroliranje ponašanja i korigiranje uvjerenja koja dozvoljavaju nasilničko ponašanje. Prof. Ajduković se osvrnuo i na ulogu drugog roditelja koji ostaje na slobodi i funkcioniranjem obitelji. Ograničavanje kontakta djeteta s roditeljem koji je u zatvoru samo

po sebi nije ni dobro ni loše, a u pojedinim situacijama stručnjak mora imati ulogu arbitra, tj. medijatora u donošenju odluke s pozicije dobrobiti djeteta te pratiti realizaciju te odluke.

Ljiljana Vukota, psihologinja u Kaznionici u Turopolju, je predstavila Program promicanja roditeljske kompetencije i smanjenje negativnih učinaka separacije očeva i djece za vrijeme izdržavanja kazne zatvora (PROROK). Ciljevi programa su usmjereni na promicanje roditeljske kompetencije, edukaciju o razvojnoj dobi djeteta i učinkovitim roditeljstvom, poboljšanje komunikacije, ublažavanje negativnih efekata separacije očeva i djece, isključenosti iz obitelji i redukcije uloge roditelja. Jedan od ciljeva programa je i razvijanje i jačanje roditeljskih vještina koje uključuju vještine komunikacije s djecom, kontrole i iskazivanja emocija, prepoznavanja i preveniranja nepoželjnog ponašanja kod djece, naročito kad se radi o poremećajima u ponašanju ili uzimanju psihoaktivnih sredstava. Uvjet za uključivanje u program je, osim objektivnih uvjeta i voljnost zatvorenika. Program je zamišljen kroz grupni rad, jednom mjesečno kroz šest mjeseci, a sadrži sva obilježja suvremeno koncipiranih programa. Na žalost, za sada se, iz razloga kadrovskih ograničenja, program još ne provodi.

Mr.sc. Igor Kanižaj (Fakultet političkih znanosti) je govorio o negativnim aspektima izvještavanja o djeci i roditeljima u medijima. Uvodno je naznačio pozitivne funkcije medija te dao primjere iz naših tiskovina koji predstavljaju negativne primjere. Autor je naznačio neke opasne medijske efekte te upozorio na određene nedorečenosti zakonskih normi, nakon čega je govorio o obvezama urednika i novinara.

Nakon održanih izlaganja, uslijedila je rasprava. Slijedi prikaz rasprave koji je preuzet iz izvješća pravobraniteljice o održanoj stručnoj raspravi (www.dijete.hr).

Načelnik Odjela tretmana Kaznionice u Turopolju Radovan Tatalović rekao je kako se njegovo osoblje bavi rehabilitacijom zatvorenika, ali nitko se sustavno ne bavi obiteljima, a osobito djecom. Zato bi bilo potrebno angažirati udruge, odnosno osposobljene timove. Tretman trebaju djeca svih zatvorenika (među zatvorenicima je 50-60 posto ovisnika, što dodatno podcrtava potrebu za pružanjem potpore obitelji, potpore u odgoju djece i sl.), međutim, istaknuo je da udruge i stručni timovi trebaju provoditi pripremu zatvorenika za postpenalni prihvata.

Odvjetnica Deniza Antić upozorila je kako i odvjetnicima i drugim stručnjacima nedostaje više znanja o problematici susreta djeteta s roditeljem u zatvoru. Nužno je i senzibilizirati javnost jer se često nailazi na potpuno nerazumijevanje tog pitanja.

Dean Ajduković i Gordana Buljan Flander upozorili su na to da je potreban stručni rad i podrška i roditelju koji je u zatvoru i onome koji živi s djetetom, svima je potrebna priprema za susrete, koji bi bez takve pripreme mogli biti bolni i neugodni. Mila Jelavić naglasila je da svaki slučaj valja procjenjivati posebno, s obzirom na najbolji interes djeteta.

Ravnatelj Centra za socijalnu skrb u Zadru Tomislav Orović upitao je tko će raditi sve te poslove u zatvoru i izvan zatvora. Izvan zatvora se očito očekuje da rad s obitelji preuzme centar za socijalnu skrb, koji nema ni kadrovske ni materijalne kapacitete za to. S negodovanjem je govorio o negativnim efektima medijske eksponiranosti pojedinih slučajeva koji otežavaju ostvarivanje kontakata djece s roditeljima koji su u zatvoru.

Zdenko Videc, voditelj Pododsjeka Odjela tretmana Kaznionice u Lepoglavi, naveo je da od 770 zatvorenika njih 304 ima malodobnu djecu, što je ukupno 511 djece. Bolji i kvalitetniji kontakti, izvan zatvora ostvaruju se u poluotvorenom odjelu. Mjesečno se realizira 60 do 70 posjeta djece zatvoru.

Ljiljana Vukota navela je da u kaznionici u Lipovici ima 48 zatvorenika koji imaju djecu, ukupni broj djece je 86, a u Turopolju ih je 46, s ukupno 79 djece. Djeca uglavnom dolaze jednom mjesečno. Rekla je da 75 do 78 posto zatvorenika-roditelja izjavljuje da ih djeca ne posjećuju u zatvoru. Razlozi su, prema njihovim izjavama, to što oni sami ne žele da ih posjećuju te za viđanje s djecom radije koriste izlaske; zatim to što su djeca u domu ili kod udomitelja; a treći, također bitan razlog je daljina puta i veliki troškovi posjeta. To upućuje na zaključak da valja razmišljati o nadoknadi troškova putovanja.

Vukota navodi da, po vlastitoj percepciji zatvorenika, oni nemaju teškoća u komunikaciji niti trebaju pomoć stručnog osoblja (samo troje ih priznaje da imaju teškoće u komunikaciji, petero kažu da trebaju pomoć stručne osobe), ali navode (njih 13) da žele prostor u kojem će roditelj biti s djetetom i žele (njih 15) organiziranje aktivnosti s djecom.

Dorica Nikolić, državna tajnica Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi upozorila je da se previše očekuje od centara za socijalnu skrb, da im zakoni

i pravilnici donose nove obveze a ne razmišlja se o njihovim kapacitetima. Nije riječ samo o problemu koji se može riješiti dodjelom većih proračunskih sredstava, već je problem u ljudskim resursima. Hrvatska nema adekvatne stručnjake za ove poslove, ustvrdila je D. Nikolić. Upozorila je i na neprimjereno medijsko eksponiranje osoba koje su u zatvoru, kao i eksponiranje njihove djece. Negodovala je zbog toga što ni javna televizija ne uviđa svoje javne odgovornosti u podizanju profesionalnih standarda izvještavanja o delikatnim temama i zaštiti privatnosti, osobito djece.

Vesna Babić, načelnica Službe za tretman Središnjeg ureda uprave za zatvorski sustav rekla je da zatvorski sustav izvrsno surađuje s centrima za socijalnu skrb, međutim, upozorila je da je u Hrvatskoj izuzetno nepovoljan omjer broja socijalnih radnika prema broju stanovnika. Zatražila je podršku za realizaciju novog projekta Strategije razvoja službe probacije. Sustav praćenja zatvorenika na uvjetnome otpustu zahtijeva pripremljenu logistiku za njihov prihvata po izlasku iz zatvora, što uključuje i organizaciju njihova smještaja, zapošljavanja itd.

Činjenica da stručnjaci nedostaju nije izgovor da se prava djece ne štite u najvećoj mogućoj mjeri, upozorila je pravobraniteljica Mila Jelavić te pozvala na nastavak rasprave o temi, te na potrebna poboljšanja u tom području.

Nakon rasprave su sudionici zajednički formuli-rali zaključke koji slijede:

- U sustavu pravosuđa, sudstva, policije, socijalne skrbi te odgoja i obrazovanja nužno je prepoznati potrebe i posebnosti djece čiji su roditelji u zatvoru.
- Kontakt djeteta s roditeljem koji je u zatvoru pravo je djeteta i ne može biti vezano uz pogodnost odrasloga.
- U svim zatvorima treba osigurati primjerene uvjete za nesmetano odvijanje susreta, tako da dijete i roditelj mogu biti u neposrednom kontaktu bez stakla ili drugih prepreka.
- Potrebno je predvidjeti financijska sredstva koja mogu unaprijediti kontakte djece i roditelja u zatvoru (prostor za djecu, pomoć u troškovima putovanja...).
- Treba kreirati i financirati projekte edukacije djelatnika u svim resorima koji se bave djecom, osobito za prepoznavanje potreba djece i obitelji čiji su članovi u zatvoru.

- Razvijati programe promicanja roditeljske kompetencije, čiji je cilj smanjiti negativne učinke separacije roditelja i djece za vrijeme izdržavanja kazne.
- U zatvorima i u Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa nužno je voditi evidencije o djeci zatvorenika, njihovim obilježjima i kontaktima s roditeljima u zatvoru te evaluirati posjete.
- U slučaju nemogućnosti dogovora roditelja o učestalosti i načinu kontakta, po službenoj dužnosti treba inicirati postupak za donošenje odluke o kontaktima djeteta s roditeljem u zatvoru, zbog promijenjenih okolnosti.
- Sudske postupke o određivanju susreta djeteta s roditeljem u zatvoru treba provoditi naročito žurno, a najdulje do isteka roka od dva mjeseca.
- Djetetu treba pomoći da razumije zbog čega je roditelj kažnjen i zašto mora biti u zatvoru.
- Djeca čiji su roditelji u zatvoru ne smiju ni na koji način biti prepuštena medijskom ugrožavanju privatnosti. Nedopustiv je pristup kojim se otkriva identitet djeteta, djecu poistovjećuje s nedjelima roditelja i proziva zbog njih.
- U svakom pojedinačnom slučaju stručnjaci trebaju procijeniti najbolji interes djeteta, vezano za kontakt s roditeljem koji je u zatvoru

Kompletan materijal uspješno realizirane stručne rasprave će biti objavljen u zborniku radova.

Pripremila: Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin